

УДК 378.32

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.34>**О. В. Кондрашова**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології та видавничої справи
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ДИДАКТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті проведено аналіз розвитку концепції особистісно-орієнтованого навчання в дидактичному процесі ЗВО та здійснено проектування дидактичної технології особистісно-орієнтованого навчання майбутніх менеджерів англійської мови за професійним спрямуванням.

Розглянуто сутність, принципи, основні положення особистісно-орієнтованого навчання як концепції.

Наведено переваги концепції особистісно-орієнтованого навчання в дидактичному процесі ЗВО. Визначено педагогічні умови, що забезпечать реалізацію ідей особистісно-орієнтованого навчання на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)»: побудова партнерського стилю спілкування між викладачем та студентами, що базується на міжособистісній взаємодії, підтримці «особистого Я» студентів; урахування створення ситуації «незакінченості» думки», коли у студентів збільшується зацікавленість до пошуку відповіді; створення психологічної атмосфери рівності та справедливості під час оцінювання досягнень за зрозумілими для студентів критеріями; актуалізація творчих резервів та реалізація можливостей вільного ведення дискусій та дотримання власної точки зору; діалогізація іншомовного спілкування суб'єктів навчання тощо.

Зазначено, що під час занять зі студентами з англійської мови за професійним спрямуванням потрібно створити спеціальне партнерське середовище, що допомагає вивільнити творчий потенціал студента, розкрити його індивідуальний світ, сприяє прояву когнітивних здібностей тощо. Перевагою його у спільній діяльності стають високий рівень мотивації, сумісна робота в групах, взаємодія та прийняття спільних рішень, готовність до прийняття нового та інноваційного. Для створення професійних діалогових ситуацій доцільно використовувати активні методи навчання.

Наведено узагальнені етапи технології особистісно-орієнтованого навчання майбутніх менеджерів англійської мови за професійним спрямуванням, яку запропоновано використовувати для навчання студентів англійській мові: підготовчий етап (вивчення періодичної преси і теоретичних статей за темою проблеми); підбір практичного матеріалу; основний етап; етап моніторингу (проміжний, фінішний).

Ключові слова: майбутні менеджери, особистісно-орієнтоване навчання, англійська мова за професійним спрямуванням, технологія особистісно-орієнтованого навчання майбутніх менеджерів.

Постановка проблеми. Цивілізований світ XXI століття переживає кардинальні зміни в багатьох сферах людського життя, у тому числі у сфері освіти. Провідною тенденцією ж педагогіки цього тисячоліття визнана орієнтація на особистісне начало людини, тому, відповідно до парадигми особистісно-розвивальної орієнтації освіти, пріоритетною метою і критерієм ефективності стає розвиток особистісного потенціалу індивіда, що також актуально і для освіти України.

Науковці зазначають, що традиційна освіта більше спрямована на передачу готових знань, ретрансляцію відомих варіантів вирішення економічних, виробничих та соціокультурних ситуацій [1]. Утім, необхідність демократизації та гуманізації сучасного життя потребують відповідних змін як у суспільстві, так і у системі освіти. Тому на зміну педагогіці авторитаризму повинні прийти гуманістичні студії викладацької майстерності та

педагогіка співробітництва, що ґрунтуються на сумісній діяльності суб'єктів дидактичного процесу, де переважають взаєморозуміння, гуманізм, партнерство, єдність інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток студентів та їх творча самореалізація.

Сьогодні економіці потрібні менеджери, що мають інноваційний тип мислення, високу мобільність, гнучкість, компетентність, що можуть гідно представляти Україну, співпрацювати з іноземними колегами, фахівцями зарубіжних країн тощо. Можливим шляхом вирішення такої проблеми є реалізація положень особистісно-орієнтованого навчання в підготовці студентів ЗВО.

Сьогодні науковцями доведено, що цілеспрямовано створені педагогічні умови, такі як доброзичливе ставлення до суб'єктів учіння, справедливості, рівності в правах, творчість, особистісне зростання і гідність, соціально сприятливий

психологічний клімат здатні суттєво підвищити їх навчальну успішність [2]. Тому пріоритетом у навчальному середовищі ЗВО та у навчальних групах студентів повинні стати гуманні та емпатійні умови їх навчання, що здатні сприяти соціальної відкритості студента як особистості та професіонала, компетентного і глибоко освіченого у відповідних галузях знань. До того ж проведений нами аналіз рівня розвитку професійно важливих якостей випускників засвідчив, що молоді менеджери сьогодні недостатньо готові до вирішення професійних і управлінських ситуацій, що потребують взаємодії та спілкування з підлеглими, з іноземними колегами тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концепція особистісно-орієнтованого навчання ґрунтується на дослідженнях таких відомих психологів сучасності, як О. Асмолов, Г. Балл, В. Моляко, А. Петровський, І. Якиманська. У 70-90-ті роки минулого століття проблему особистісного підходу активно порушували В. Сухомлинський, Б. Федоришин та ін.

Філософсько-педагогічні аспекти особистісно-орієнтованого навчання у вітчизняній педагогічній науці обґрунтували С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Семиченко та ін. Ідеї ж педагогічного партнерства як умови інтерактивної навчальної взаємодії викладача та студентів висували у наукових працях сучасні українські вчені С. Золотухіна, Л. Нечаєва, О. Радул та ін. На необхідності посилення діалогічності, створення на заняттях середовища інтерактивної навчальної взаємодії та спілкування наголошується в дослідженнях О. Дубасенюк, Т. Картель, С. Литвиненко, Г. Радчук та ін. Так, Ш. Амонашвілі вважає уміння діалогу одним із найважливіших показників педагогіки співробітництва [3]. Основні ідеї цієї концепції створюють сприятливі передумови для встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин у навчально-виховному процесі, формування і розвитку у учнів мотивів і мотивації як навчально-пізнавальної діяльності, так і професійної.

Однак і до сьогодні не в повному обсязі розглянуто мету, зміст, технологічні основи, форми та засоби навчання майбутніх менеджерів англійської мови за професійним спрямуванням на основі положень концепції особистісно-орієнтованого навчання.

Аналіз труднощів та недоліків у професійній підготовці майбутніх менеджерів у ЗВО та тестування навчальних досягнень студентів 4 курсу засвідчив, що їхня іншомовна комунікативна компетентність перебуває сьогодні на недостатньому рівні. До того ж аналіз цієї проблеми дозволив визначити протиріччя між потребою формування іншомовної комунікативної компетенції у майбутніх фахівців та недосконалістю дидактичних технологій, що могли б забезпечити її високий рівень

у ЗВО; між необхідністю засвоєння студентами знань з англійської мови за професійним спрямуванням і недосконалістю традиційних навчальних інструментів.

Метою статті є аналіз застосування концепції особистісно-орієнтованого навчання в дидактичному процесі ЗВО та проектування дидактичної технології особистісно-орієнтованого навчання майбутніх менеджерів англійської мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. Вихідні положення особистісно-орієнтованої системи навчання І. Якиманська визначає через такі позиції [4]: особистісно-орієнтоване навчання повинно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості учня як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності; особистісно-орієнтоване навчання має забезпечувати кожному учневі, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід можливість реалізувати себе в різних видах діяльності; зміст освіти, її засоби й методи організуються так, щоб учень мав можливість вибирати предметний матеріал, його вид та форму; освіченість як сукупність знань, умінь, індивідуальних здібностей є найважливішим засобом становлення духовних та інтелектуальних якостей учня і має бути основною метою сучасної освіти; освіченість формує індивідуальне сприйняття світу, можливості його творчого перетворення, широке використання суб'єктивного досвіду в інтерпретації та оцінці фактів, явищ, подій навколишньої дійсності на основі особистісно значущих цінностей і внутрішніх настанов; найважливішими чинниками особистісно-орієнтованого навчального процесу є ті, що розвивають індивідуальність учня, створюють умови для його саморозвитку та самовираження; особистісно-орієнтоване навчання будується на принципі варіативності.

Основною ідеєю побудови особистісно-орієнтованої дидактики, на думку А. Петровського, є поєднання двох принципів організації освітнього процесу: створення предметних умов для розвитку самоцінних форм активності того, хто навчається; побудова комунікативних умов підтримки цієї активності [5].

Він виділяє такі характеристики особистісно-орієнтованої дидактики: культивування унікального досвіду дитини; визначення цінності взаємного обопільного досвіду, цінності «події»; розуміння універсальності отриманого досвіду як актуально-безкінечного. Таким чином, основною ознакою особистісно-орієнтованої дидактики, з точки зору А. Петровського, є орієнтація на категорії «одичного», «особливого» і «загального» в особистісному зростанні як єдиної множинності форм суб'єктності, а об'єктом її будови – система умов самовипробування людини в її суб'єктності, задія-

ності в світ значущих зв'язків з іншими людьми та зверненості до безкінечного.

Найважливішими ознаками особистісно-орієнтованого навчання О. Савченко вважає багатоваріативність методик і технологій, уміння організувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінності емоційного благополуччя, позитивного ставлення до світу, тобто внутрішньої мотивації [6].

Поняття суб'єкта і суб'єктності в психології особистості студента означають свідоме визначення ним своїх життєвих цілей і настанов, змісту життєдіяльності, шляхів і методів їх реалізації. У педагогіці ж визнано, що навчання має ґрунтуватися на приматі суб'єктності учня як суб'єкта учіння, визнання за ним права на самовизначення і самореалізацію в навчально-пізнавальній діяльності через опанування її способами, що означає пристосування освіти до нього, а не навпаки, як це відбувається під час традиційного навчання. Це вимагає кардинальної зміни ціннісних орієнтацій навчального процесу, перегляд заходів, що спрямовані на досягнення мети, оновлення змістовного компоненту та його гуманітаризації, перебудови технології в бік її гуманізації й демократизації, зміни методики діяльності педагога, побудови технології на основі співробітництва, корегування характеру навчально-пізнавальної діяльності студента як суб'єкта навчального процесу.

Метою навчання студентів за цією концепцією стає гармонійне формування і всебічний розвиток особистості у навчальному процесі, набуття власного «Я», розкриття його творчих сил, індивідуальності, а не лише опанування ними тільки певною сукупністю загальнонаукових і професійних знань, навичок і вмінь. Для цього перед педагогом постають важливі та унікальні завдання: допомогти студенту знайти самого себе у житті та професії, розвивати людські якості, формувати ефективні механізми адаптації, самовизначення, самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення в умовах навчально-пізнавальної діяльності у ЗВО, які будуть сприяти формуванню та становленню творчої особистості.

Такий підхід суттєво змінює функції навчального процесу: основними його функціями стають виховна, розвивальна і функція самовдосконалення, а не освітня як у традиційній освіті. У такому розумінні освіта дійсно гуманізується, тому що вона буде всебічно сприяти збереженню та розвитку екології людини, допомагати її інтелектуальному, духовному і фізичному багатству, ненасильницької соціалізації в умовах навчально-пізнавальної діяльності у ЗВО. Отже, тоді це автоматично вимагає суттєвої корекції змісту освіти та шляхів і методів її реалізації. Змістовний компонент навчального процесу має включати, з одного боку, все те, що потрібно майбутньому

менеджеру для формування і розвитку власної особистості, а з іншого – для формування особистості як професіонала. Із цієї метою пропонуємо в зміст освіти включити аксіологічний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-творчий і особистісний компоненти, де останній компонент необхідно вважати системотворчим. При традиційному ж підході до навчання таку функцію виконує когнітивний компонент.

Саме особистісно спрямована діяльність стає засобом розвитку студента, а цього можна досягти тільки шляхом впровадження у навчальний процес нової педагогічної технології, в основі якої має бути розуміння, активний діалог, самоуправління, взаєморозуміння, які передбачають суб'єкт-суб'єктні взаємини між педагогами та студентами. Функція розуміння передусім передбачає спілкування, співробітництво, рівність позицій, емпатію, отже, ключовими словами особистісно-орієнтованого навчання обґрунтовано вважається допомога і підтримка.

Під час занять зі студентами з англійської мови за професійним спрямуванням нами створюється спеціальне партнерське середовище, що допомагає вивільнити творчий потенціал студента, розкрити його індивідуальний світ, сприяє прояву когнітивних здібностей тощо. Перевагою його у спільній діяльності стають високий рівень мотивації, сумісна робота в групах, взаємодія та прийняття спільних рішень, готовність до сприйняття нового та інноваційного.

Під час проектування матеріалів занять дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» з майбутніми менеджерами ми спиралися на п'ять основних елементів навчання у співробітництві [7].

Перший елемент – це сумісна діяльність студентів для досягнення навчального успіху. Другий елемент – індивідуальна і колективна відповідальність студентів задля досягнення поставленої мети. Третій елемент – це стимулювання активного спілкування студентів у групі між собою у процесі спільного навчання, взаємодопомоги та взаємної підтримки. Четвертий елемент – прояв навичок соціальної поведінки, які зможуть забезпечити об'єднання в команду. П'ятий елемент забезпечує створення технології спільної роботи, що складається з таких етапів: організація роботи та обговорення різних способів досягнення цілей, що стоять перед групою, підтримка партнерських взаємовідносин, ґрунтовний аналіз результатів спільної роботи тощо.

Крім того, під час проектування дотримувалися основних принципів особистісно-орієнтованого навчання та порад педагогів: повага до всіх та моральність відносин; завдання, що підготовлене викладачем, стосується всієї групи; варто пропонувати та розподіляти ролі між членами групи;

важливо оцінювати роботу цілої групи та її спільну ефективність.

Щоб реалізувати базові положення та призначення технології особистісно-орієнтованого навчання на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», запропоновано такі педагогічні умови: побудова партнерського стилю спілкування між викладачем та студентами, що базується на міжособистісній взаємодії, підтримці «особистого Я» студентів; урахування створення ситуації «незакінченості» думки», коли у студентів збільшується зацікавленість до пошуку відповіді; створення психологічної атмосфери рівності та справедливості під час оцінювання досягнень за зрозумілими для студентів критеріями; актуалізація творчих резервів та реалізація можливостей вільного ведення дискусій та дотримання власної точки зору; діалогізація іншомовного спілкування суб'єктів навчання тощо.

Узагальнена схема етапів реалізації особистісно-орієнтованої технології була такою: підготовчий етап (вивчення періодичної преси і теоретичних статей за темою проблеми або заняття); підбір практичного матеріалу, стислих тез виступів; основний етап; етап моніторингу (проміжний, фінішний). Основний етап складається з таких частин: мовна розминка; закріплення лексико-граматичного матеріалу (робота в парах); складання діалогічних висловлювань; робота з автентичним матеріалом (відео та аудіо записи); активізація професійно-ділової лексики іноземною мовою, вдосконалення мовних навичок діалогічного мовлення; вправи на кмітливість зі стимульним матеріалом тощо.

Для створення професійних діалогових ситуацій використовувалися активні методи навчання дисципліні «Англійська мова (за професійним спрямуванням)». Найбільш доцільними на старших курсах навчання є брейн-ринги, комплексні ділові ігри, презентації курсових проєктів, імітаційне моделювання, «круглі столи» тощо. Під час застосування ж імітаційних методів можуть проєктуватися як ситуації професійної діяльності, так і сама професійна діяльність. Вони можуть бути такими: проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія, пошукова лабораторна робота, дослідницький метод, самостійна робота з навчальною програмою, самостійна робота з книгою.

Для реалізації основних завдань під час навчання дисципліні «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» було враховано, що необхідно здійснювати максимальну професіоналізацію змісту (специфіка спеціальності, особливості майбутньої професійної діяльності, моделювання професійних функцій і дій); конструювати ситуації проблемності та утруднень під час вирішення завдань; формувати партнер-

ську взаємодію учасників на основі діалогічного спілкування англійською мовою; розвивати професійні та особистісні якості особистості студентів тощо.

Під час моніторингу якості засвоєння навчального матеріалу викладач оцінював конкретні дії учасників гри, вірність фонетики та граматики, сприяв усвідомленню ними певних правил ефективної діяльності в різних умовах, розвитку мислення під час вирішення складних завдань, мотивував вживати доцільні терміни та кліше англійської мови, що відображає професійні особливості. Він формулював загальні висновки, оцінював кожного студента за розробленими та зрозумілими усім критеріями ефективності спільної роботи, вправ, діалогів тощо.

Висновки і перспективи. У статті проведено аналіз застосування концепції особистісно-орієнтованого навчання в дидактичному процесі ЗВО та здійснено проєктування дидактичної технології особистісно-орієнтованого навчання майбутніх менеджерів англійської мови за професійним спрямуванням. Розглянуто сутність, принципи, основні положення особистісно-орієнтованого навчання як концепції навчання.

Визначено педагогічні умови, що забезпечать реалізацію ідей особистісно-орієнтованого навчання на заняттях з дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)»: побудова партнерського стилю спілкування між викладачем та студентами, що базується на міжособистісній взаємодії, підтримці «особистого Я» студентів; урахування створення ситуації «незакінченості» думки», коли у студентів збільшується зацікавленість до пошуку відповіді; створення психологічної атмосфери рівності та справедливості під час оцінювання досягнень за зрозумілими для студентів критеріями; актуалізація творчих резервів та реалізація можливостей вільного ведення дискусій та дотримання власної точки зору; діалогізація іншомовного спілкування суб'єктів навчання тощо. Подальшими кроками вбачаємо модернізацію технології навчання студентів на засадах ігрових методик.

Список використаної літератури:

1. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.
2. Баклаженко Є.В. Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія.* 2015. Випуск. 43. С. 164–170.
3. Амонашвили Ш. Без серця чого поїмем? Москва : Амрита-Русь, 2017. 85 с.

4. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. Москва : Б-ка журнала «Директор школы», 1996. 96 с.
5. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.
6. Савченко О.Я. Ознаки особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя. *Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики*: Зб. наук. пр. НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ : НПУ, 1997.
7. Пінчук Л.М. Навчання в співробітництві як ефективна педагогічна технологія у викладанні англійської мови як другої іноземної. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2012. № 1(17). С. 66–70.

Kondrashova O. Didactic technology of personality-oriented learning of future managers by professional orientation

The article analyzes the development of the concept of personality-oriented learning in the didactic process of free speech and designed the didactic technology of personality-oriented learning of future managers of the English language in a professional direction.

The essence, principles, basic provisions of personality-oriented learning as a concept are considered. The advantages of the concept of personality-oriented learning in the didactic process are given. The pedagogical conditions that will ensure the implementation of the ideas of personality-oriented learning in the discipline of English (for professional purposes): building a partnership style of communication between teacher and students, based on interpersonal interaction, support personal students; taking into account the creation of a situation of incompleteness of thought, when students have an increased interest in finding answers; creating a psychological atmosphere of equality and justice when assessing achievements according to criteria that are clear to students; actualization of creative reserves and realization of opportunities for free discussions and observance of one's own point of view; dialogue of foreign language communication of subjects of study, etc. It is noted that during classes with English students in the professional field it is necessary to create a special partnership environment that helps to release the creative potential of the student, to reveal his individual world, promotes the manifestation of cognitive abilities and more. Its advantages in joint activities are a high level of motivation, joint work in groups, interaction and joint decision-making, readiness to accept new and innovative. To create professional dialogue situations, it is advisable to use active teaching methods.

The generalized stages of technology of personality-oriented training of future managers of English on a professional direction which is offered to use for training of students in English are resulted: a preparatory stage (studying of periodicals and theoretical articles on a subject of a problem); selection of practical material; main stage; monitoring stage (intermediate, finishing).

Key words: *future managers, personality-oriented training, English language for professional purposes, technology of personality-oriented training of future managers.*